

som, ja, slet og ret alkoholisme med store omkostninger for forfatteren selv og hans nærmeste.

Antologien afsluttes med et fint og perspektivrigt bidrag ved Sophie Wenerscheid, der noterer, at der i dag ikke er angstmangel, som i eventyret om prinsen, der drog ud for at lære angsten at kende. I dag har vi rigeligt med især fremtidsangst, men katastroferne er ikke rigtig indtrådt endnu, så vi må trække på vores forestillinger og på litteraturen for at forstå, at vi allerede nu lever på en såret planet. Vi må anskue os selv fra fremtiden, retroprospektivt, som hun siger med en henvisning til Winkel Holm. Wenerscheid udviser dog samtidig med henvisning til Norbert Bolz en vis reservation over for den grønne bevægelse: Den kan ende som en angstreigion, en politisk teologi, en menneskefjendtlighed, som regner med en katastrofe, der kun kan afværges, hvis vi øjeblikkeligt omvender os og radikalt ændrer den måde, vi lever på. Men angst er ikke en god rådgiver, hvis den er så stærk, at den gør os ude af stand til at handle, så når Wenerscheid læser sære økofiktioner og spekulativ fiktion, søger hun hellere billeder, der kan have en opløftende og aktiverende effekt. Angsten fremmaner måske nok det værste, men tillader alligevel med litteraturens bearbejdning et håb om, at det ikke vil ske.

Angst i dansk litteratur er en god og gedigen antologi. Der er ingen bidrag, der ikke er interessante. En del har dog en tendens til at lukke sig for meget om deres emne. "Løft nu blikket lidt", kunne redaktørerne godt have sagt. Der er (vel) ikke noget at være bange for.

Anmeldt af Nils Gunder Hansen

Et tvetydigt lys: En bearbejdet ph.d.-afhandling med et stort, alment sigte

Nicklas Freisleben Lund: *I ambivalent kamp. Strejkeromanen 1850-1950*, 270 sider. SFAH's skriftserie nr. 62, 2023.

Nicklas Freisleben Lunds (herefter NFL) bog *I ambivalent kamp: Strejkeromanen 1850-1950* er en bearbejdet ph.d.-afhandling. Den har den akademiske afhandlings teoretiske stringens, dens systematiske, klare og tesestyrende opbygning, dens meningsfulde og åbnende opsummering og perspektivrige slutning. NFL fortjener sin titel. Men bogen er mere end det. Den er et engageret, til tider lidenskabeligt forsvar for "politisk" litteratur, ikke (blot) i den betydning, at den (litteraturen) handler om politik, men også på den måde, at man skal kunne bruge den som inspiration, når man skal ud at lave politik. Og hvem skal ikke det i disse tider, hvor det bliver mere og mere umuligt at skjule sig for de globale katastrofer, der truer os alle sammen. På den måde bliver bogen solidarisk med den "engagerede" litteratur, der godt ved, at

engagementet har komplekse og til tider tvivlsomme sider. Den vil vise en litteratur, ikke ved at understrege det alment menneskelige, etiske aspekt af disse romaner, men at det aktuelle, konkrete udgangspunkt, den konkrete strejke, rummer en kompleksitet og ambivalens, der er gældende for al menneskeligt liv. Afhandlingen bliver derved selv "engageret" – med den samme bevidsthed om sin egen ambivalens, dens forkortede forklaringer, afskårne sammenhænge og diskutabile konklusioner. Den kaster lys over en genre, men et tvetydigt lys, ikke fordi det er forkert, men fordi det altid rummer flere tolkningsmuligheder.

Dermed er ikke sagt, at *I ambivalent kamp* er teorifjendsk. Den fører læseren i et stort anlagt kapitel (som NFL antyder, man godt kunne springe over!) ind i en (fiktiv) kamp mellem to af litteraturvidenskabens store fyrtårne, en kamp der godt kunne minde om kampe i arbejderbevægelsens historie: modsætningen mellem den gamle marxist Georg Lukacs' beskrivelse af modernismens tab af betydningssammenhæng og kampen for en ny "mening" og den nulevende franske syndikalist og anarkist Jacques Rancieres forestillinger om den spontane, momentane og ultimative artikulation af modstanden mod kapitalismen, en modstand som ikke tror på noget systematisk alternativ, men lever i det levende nu. Af disse to udnytter, så vidt jeg kan se, NFL mest den lukácske position (både i den førmarxistiske og marxistiske udgave), mens Ranciere efterlades som en teoretisk trædesten ind i NFLs egentlige ærinde: den strukturerede strejkeroman. Det er lidt synd, for den rancièrske position dukker jo ofte op i litteraturlæsnings spontane artikulationer og bliver fint samlet op af NFL. Uden reference til Rancière.

Men anyway: *I ambivalent kamps* piece de résistance (her brugt i en anden betydning end i arbejdskampen!) er dens analyser af tre romaner om strejker, der til sammen dækker tre epoker og tre varianter i den europæiske arbejderbevægelses historie: Emile Zolas *Germinale* fra 1885, Martin Andersen Nexøs "Den store kamp", tredje del af *Pelle Erobreren*, 1909, og John Steinbecks *In Dubious Battle* fra 1936. Tre romaner skrevet i tre forskellige faser af arbejderbevægelsens historie og med forskellige nationale rammer; men NFL identificerer en fælles grundstruktur i temaets udfoldelse og lighedspunkter i personopbygning og scenegestaltning, så han med rette kan identificere en specifik genre, der kan kaldes "strejkeromanen". En subgenre til det, man i sin tid kaldte "arbejderlitteratur", og som NFL dristigt (i en fodnote!) indplacerer som "modernistisk". Det må vi snakke om ved lejlighed. Hovedpointen i hans tre analyser er, at en konkret strejke bliver beskrevet, dens faser diskuteret og dens dilemmaer fremlagt. I alle tre tilfælde er der ikke tale om, at strejken lykkes, dvs. dens eller bare et af dens mål opfyldes, men at kampen har en energi, en dynamik, der forplanter sig til læseren, og som kan have (burde have) en igangsættende virkning.

NFL er en god læser, og han lykkes med at få teksternes appellative struktur til at stå frem. At det lykkes bedst i de to romaner, han citerer på deres originalsprog, Nexøs og Steinbecks, er der vel ikke noget at sige til. Zolas knudrede fransk skal man jo være varsom med, det kunne selv oplyste folk i hans samtid have vanskeligheder med. Men når han i sine analyser fremhæver folketalen, den retoriske præstation, som lederen af strejken i alle romaner til en begyndelse i alt fald lykkes med, kunne jeg godt have tænkt mig lidt mere nærgående tekstlæsning. For netop i noget, der

kalder sig en roman – og ikke et agitationsskrift eller en artikel – må forholdet mellem artikulation, stemmeføring og tema være essentielt. Det gælder vel også for NFLs egen bog: Den lever også af at italesætte en virkning. En afgørende pointe i alle hans analyser er, at strejken fremstilles med alle dens dilemmaer, men uden at en helt præcis handlingsangivelse kan anvises. Hvis den findes, er det som et fantasiprodukt, jf. *Pelle Erobrerens* kollektiv uden for København i “Gryet”. Det er der ingen, der tror på – heller ikke forfatteren, er NFL’s underforståede holdning. Men her som andre steder har han problemer med helt præcis at fremlæse den “fortællerstemme”, som han alligevel eksplicit opererer med. Men det er sgu også tit svært, kan jeg forsikre.

Bedre lykkes det for NFL i det aspekt af strejkeromanen, han kalder det “teatraliske, action-prægede”. Hans beskrivelser af disse handlingsgange, strejkens begyndelse, skandering og udløb, er fremragende og afslører en formgivning i denne litteratur, der faktisk nærmer den til den modernisme, som NFL tøvende akkrediterer den til. Når den autoritative, styrende fortæller er på vej ud af den moderne roman, efterlades denne netop som en dramatisk struktur med affinitet til det samtidige teater. Eksemplerne er legio, i dansk litteratur Hermann Bang, i den “store” internationale modernisme Joyce, Proust og Döblin. Strejkerne finder i romanerne sted på en scene, og det sceniske er en central del af deres formgivning. Det er vel det aspekt, der i dag gør netop strejkeromanen mere læsevenlig end så meget andet af den såkaldte arbejderlitteratur.

Men alt i alt har jeg ingen indvendinger mod NFLs romanlæsninger. De er solide og informative, inklusiv sober diskussion af den hidtidige forskning på området, sådan som det sig hør og bør i en ph.d.-afhandling. Men det er på en måde heller ikke afhandlingens vigtigste ærinde, det ligger i de spørgsmål, der afslutter de historiske og genremæssige analyser. Det ligger i spørgsmålet: Hvad skal vi i dag med disse gamle romaner? I en tid, hvor den slags arbejdskamp stadig findes, men helt har ændret vilkår og rammer. Det er et scoop af NFL at citere den nuværende skoleminister Mattias Tefaye for hans efterord til nyudgaven af *Pelle Erobreren* i 2017. Når Tefaye konstaterer, at “mange politikere i dag har reduceret den gamle drøm om retfærdighed til ukendelighed”, må man jo spørge: “Hvad med dig, Mattias, hvad skal du nu til at lave?” Det vil han næppe svare på, men vi andre må vel blive ved med at spørge. Eller udbryde med de ord af den gamle modernist Samuel Beckett, som NFL slutter sin bog med: “Ever tried. Ever failed. No matter. Try again. Fail better”. Når vi efter at have læst NFL’s bog går ud i livet for at mislykkes igen, sker det i alt fald på et mere oplyst grundlag.

Alligevel kan man konstatere, at der over NFL’s store analyses slutning hviler et lidt sørgmodigt skær. Strejkeformerne har i vor tid forandret sig til (næsten) ukendelighed, problemerne, der skal løses, er så globale og kolossale, at de næppe løses med arbejdsnedlæggelser. Derfor denne “modstandens melankoli”, som NFL citerer den italienske filosof Enzo Traverso for, blikket tilbage på en modstandens æra, der har mistet sin aura. NFL gennemgår til slut tre nyere strejkeromaner – symmetrien er påfaldende – der alle repræsenterer den “strejkenostalgi” eller “romantisering”, som han generelt mener, de moderne strejkeromaner har. Den sidste: David Peaces *GB84* fra 2005 endda med karakteriseringen “postpolitisk strejkenostalgi”, det kan

næsten ikke blive sørgeligere. Men denne slutning er helt fair og tvinger læseren af NFL's bog til at reflektere sin egen position: Hvad skal vi med disse tilbageblik i historien, som historikerne altid belærer os om, at vi ikke kan lære noget af. Men som vi alligevel altid foretager.

Spørgsmålet hænger tilbage efter NFL's bog, insisterende og uafgjort. Det er ikke noget ringe resultat af en videnskabelig undersøgelse.

Anmeldt af Steen Klitgård Povlsen